

ESZMÉNYEINK ÉS AZ IFJÚSÁG NEVELÉSE.

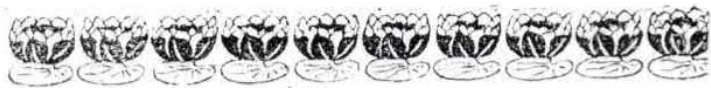
A TESTVÉR ÜLÉS. CZ. SZKS PÁHOLY
1900. ÉVI MÁJUS 13-IKI MUNKÁJÁN

ELŐADTA:

Dr VESZPRÉMI VILMOS.

KIADJA A TESTVÉRÜLÉS. CZ. SZKS PÁHOLY.

Érdemes Helyettes Nagymester Testvér!

Sz.: T.: -ek!

Igénytelen fejtegetésem tárgya szab., km., eszményeink és az ifjúság nevelése. E nemes cél érdekében bátorodom egy-két szerény ötletet elétek terjeszteni.

Érdemes h.-nmester testvérünk meggyőző ékesszólással fejtegette e mai nap szokottnál nagyobb jelentőségét.

Nagyobb e jelentőség, mert hisz 8 keresőt avatott testvérünké. Hiszszük, hogy e 8 jó hírnevű, szabad férfiban megtaláltuk ama szellemi és erkölcsi tulajdonságok csiráját, melyek bár eddigi életükben és működésükben is vezették őket, mindazonáltal csak is szövettségünkbe lépés és tanaink elsajátítása által nyerik cél-tudatosságukat egységes és tevékenységre sarkaló központjukat oly irányban, hogy képesek lesznek nemcsak öntökéletesedésükre, hanem a társadalomra is nemesítőleg és átalakítólag hatni.

Erre a gyökeres átalakításra, ez átalakulás rendszeres megindítására sóvárog az én lelkem.

Szabr.-kóm. érzelmekkel és eszményekkel vizsgálva ugyanis mai küzdelmes és forrongó korszakunkat, lelkemet néha nagy csüggettség szomorú érzése fogja el. Úgy tetszik nekem, mintha az emberiség közös összetartó kapcsa az államok és társadalmak erkölcsi rend-

jében nyilvánuló humanizmus tűnőben volna, mintha az érdekek, eszmék és érzelmek egyetemes közösségét, melyek az emberi haladás kizárólagos kezessége, a legegységesebb és legkíméletlenebb önzés váltotta volna fel.

Napjaink küzdelmeinek csak egy-két feltűnőbb képét mutatom be. Ridegen támad az erősebb nép a gyöngébbre, elragadja százados gyarmatait minden erkölcsi és politikai igazolás nélkül, csak azért, mert a szigetek fekvése kitűnő, földjük termékeny és mert az erősebbnek anyagi jóléte a terjeszkedés ez irányát megköveteli. Pedig ez a nép a szabadság és testvériség eszméinek köszönheti létét, földje a föltétien egyenlőség földje volt mindegyik. létjoga, alapja az emberi jogok egyetemessége. De ez már régen volt — talán több mint 200 esztendeje. Ma megtagadta — anyagi érdekét, fölébe helyezte az igazságnak — a történelmi lelkiismeretnek.

Más népnél egy igénytelen, nemzete sorsának intézésében egyáltalán nem számító egyszerű katona sorsa ürügyül szolgál arra, hogy a sötétség középkori árnyai újra testet öltsenek, hogy a vakhit, a felekezeti és osztálygyűlölség kegyetlensége lángba borítsanak egy a művelődés élén haladó országot és a humanizmus és jogrend barátait az egész műveit világon szomorúsággal, sőt iszonyattal töltsék el. Pedig ez a nemzet nagy volt, mert Európában elsőnek valósította meg államában és társadalmában a szabadság, egyenlőség és testvériség ősi evangéliumát. Ma megtagadta, mert erkölcsi érzése megöngült, szemei nem bírják meg az igazságot.

Más kép. Az úgynevezett művelt világ óriása rátámadt egy parányi népre. E nép istenfélő, becsületes, munkás. 200 éve harcol a természet mostohaságával, gyilkos éghajlattal és fenevadakkal; arcza veritékével, két keze munkájával teremtett magának hazát, államot.

Ma e hazája végveszélyben van. Nem vétett senkinek, de gyémántmezci és aranybányái vannak. Az auri sacra fames elfeledtette a támadóval, hogy a személy- és vagyombiztosság örökszép törvényeit alapján neki köszönhetjük, hogy Angliát tekintették a polgári szabadság klasszikus hazájának.

Az igazságnak, a történeti lelkiismeretnek napja ott is leáldozott: az arany borjú a bálvány.

Szomszédságmikban nemzetiségek, felekezetek, osztályok áldatlan tülekedése folyik késhegyig menő harcban. A szenvedélyek fenekestül felforgatták, visszavitették a társadalmat, megbontották a belbékét, kiölik az ember-szeretetet és egyenlőséget csirájában, — értem *az* iskola szervezetében.

Pedig ennek az államnak Sz.: T.'-ek, bár nem kívánok politikát üzni — még a legnagyobb szüksége volna a testvériség összetartó kapcsára.

Fájdalom, teljesen igazat kell adnom a német birodalom kancellárjának, a ki a minap kiváló tudósok gyűl ékezetében egy hosszú élet és kiváló állás tapasztalatainak magaslatáról e keserű szókra fakadt: »Mai társadalmunk egyes tüneményei a ragadozó állatok világának egy némely mozzanataira emlékeztetnek.«

Szegezzük most tekintetünket a magunk népére, arra a földre, melyen élünk-halunk kell.

Hiszen eszméinket és érzéseinket, ha egyetemesek és az egész emberiséget felölelők is, alapján gyakorlatilag csakis a magunk nemzeti élete keretében, a magyar társadalom haladása és boldogítása körül tudjuk érvényesíteni. Vizsgáljuk meg, mennyiben állnak eszményeink a nemzeti haladás szolgálatában, feleljünk határozottan arra a kérdésre, vajjon 1867, tehát egy emberöltő óta, vagyis mióta egységes magyar társadalom kifejlődésének lehető-

sége, önálló és demokratikus nemzeti lét alapján meg van adva, oly irányban fejlődik-e csakugyan társadalmunk, a mely a mi eszményeinknek, de a melyek egyzersmint az egyetemes haladás szükségképeni és kizárólagos alapjai — tökéletesen megfelel-e'?

Szabad-e szellemileg és erkölcsileg a magyar társadalom fia, testvériség, ember- és közszeretet alapján áll és fejlődik-e a magyar társadalom, áthatja-e az igazság és meggyőződés törhetetlen ereje, a munka nemesítő érzése, a tudomány és műveltség közszükséglete'?

Sz.: T/.-eim, bocsássatok meg, de én ezeknek az én eszményeimnek, a mi közös eszményeinknek alig-alig hogy csiráját látom a fejlődő magyar társadalomban. Az ellenkezőt azonban határozottan látom. Testvériség és egyenlőség helyett látom társadalmunknak középkori rétegzését osztályok, felekezetek, családfák, öröklött és szerzett vagyoni állapot különbsége szerint. Az igazságnak merevségében is szent kultusza helyett egyik részen hatalmi túlkapást, másik részen alázatos meghunyászkodást és alkalmazkodást, ember- és közszeretet helyett a legnyersebb önszeretetet látom; látom minden egyesnek kíméletlen harczát minden egyes ellen.

Sőt emez általános erkölcsi fogvatkozásokon kívül, a melyek alkalmasint elég találón jellemeznék vergődő korszakunk bármely társadalmát, látok még egy-két szomorú vonást, a melyek a magyar történeti jellemből és a magyar viszonyokból ülnek ki társadalmunkra és teszik lehetetlenné az egységes eszményi fejlődést.

Sem terem, sem erőm arra, Sz.: T.*.-eim, hogy a magyar társadalom eme különleges fogvatkozásait behatón tárgyaljam. Csak egy-két legszembeszökőbb megfigyelésre szorítkozom. Talán nem tévedek, ha kimondom, hogy Magyarország a nagyigényű munkátlanságnak. az esz-

mányi jelszavakkal szemben a leganyagibb tetteknek, a mohó élvezetvágynak és laza erkölcsű kapaszkodásnak a hazája.

A magyar társadalomban alapos tudomány és fenkölt műveltség nem képeznek közszükségletet: összes igényeinket e téren kielégíti: a külszín, a frázis.

A magyar társadalom fiának egyedüli célja, törekvéseinek középpontja, gondolat- és érzéskörének uralkodó irányzata: az önző jólét.

Társadalmunk nem egységes, nem demokrata, nem munkás, tanulatlan, tehát nem humánus és nem igaz igényeinek jogosultságát nézve, pedig valójában nem is magyar.

Igényeink gazdaságilag teljesen jogosulatlanok. Ille nének közzgazdaságilag fejlett, közpolgári jólétnek örvendő nyugati társadalmakra, de nem találnak a mi, e tekintetben fejletlen, szegényes viszonyainkra.

Munkátlanságunk némileg történeti — rendi — fejlődésünk tragikus visszasugárzása, mely kultúrtörténeti folyamat, úgy látszik, végzetes visszaeséssel elkapja társadalmunk munkára hivatott polgári elemeit is; az érzéki élvezetek mohó vágya pedig alapjában műveltségünk selejtességéből folyik.

Ez utóbbi fogyatkozásokban látom én Sz.: T/.-eim a végzetes veszedelmet. Sokkal végzetesebb mint a fejlett, nagy műveltségi múlttal bíró, erkölcsükben megtévedt nemzeteké. Ezeknél u. i. az erkölcsi megújulás az eszménység szükségképeni diadalánál fogva csak idő kérdése. Olyanok ök, mint a százados tölgy, melyet inegtép az idő, egyik-másik ágát lehasítja a vihar, dé gyökerében még mindig van annyi meggyülemlett életerő, hogy kedvező időjárás mellett, friss rügyet hajtson és újra izmos sudárba szökkenjen. A hitevesztett hanyatló római

társadalomnak még volt annyi életereje, hogy befogadhatta a kereszténység erkölcsújító humanizmusát és életét ezzel ezer évre meghosszabbíthatta, a bizanci császárság romlott, sőt földönfutó társadalma képes volt megteremteni a tudományok és művészetek renaissanczeát.

A középkori, már anakronistikus Franciaország saját feltörekvő polgári eleméből rakja le új társadalmának világra szóló eszméit. Új, szerves élet fakadt, az erjedésnek indult tömegből.

De vajjon várhat-e szebb jövő oly társadalomra, mely csak most alig egy emberöltő óta kezdi gyökérszállait eresztetni a nemzeti lét földjébe, ha e gyökerek sivár, köves talajjal találkoznak, mely gátolja mélybe hatolásukat, ha nedveik már most állnak közel a kiszáradáshoz és félső, hogy fanyar gyümölcsük soha se lesz nemesbithető ?

A magyar társadalom alapjában hagyományok nélküli fája, fiatal igen kényes csemete, melyet nem rongálnunk, hanem végtelen buzgó, mondhatnám, rajongó egyetértéssel kell öntözgetnünk, ápolgatnunk, dédelgetnünk, mert különben egy nagyobbacska szél kidönti a megújulás reménye nélkül és fiai rabjává lesznek egy erkölcsben, műveltségben erősebb, de idegen társadalomnak.

E szomorú kép után, melyet most elétek rajzolni bátorkodtam, méltán kérhetnétek Sz.: T.-eim, vajjon nem tudok-e e fájó sebre gyógyító írt, vajjon nincs-e vigasztaló szóm e hazafias fájdalomra?

Nem lehetne-e e ferde irányban fejlődő magyar társadalmat egvesen útra terelni?

Egy útját tudom Sz.: Tr.-eim és ezt vagyok bátor szives figyelmetekbe és munkás gondozástokba ajánlani.

Az iskolát — különösen a középiskolát kell meg — illetőleg visszahódítanunk.

Fölöslegesnek tartom annak bizonyítását, hogy a kié az iskola, értve alatta a feltétlen hatalmat az iskola fölött — azé a társadalom; amilyen az iskola, olyan a társadalom.

A műveltség egész folyamata ezt bizonyítja.

Hát nem a mienk, nem a mi eszményeinké az iskola?

Nem, K.·. T. -ek, az iskola nem a mienk. Mai középiskoláink erkölcsi nevelés és jellemképzés szempontjából az elhanyagoltságnak, a nemtörődomségnek végtelen elszomorító képét mutatják. Engem például a magam keserű észleletéi arról győztek meg, hogy egy a középiskolából úgynevezett érettséggel kikerült ifjú még megközelítőleg sem képes felelni arra a kérdésre: »Miféle erkölcsi fegyverekkel kell kilépnem az önálló lét küzdelmébe?« Ifjúságiinkban 8 év alatt sem rakodik le egy uralkodó etikai képzet, érzésvilágának nincs megtisztult középontja, akaratban pedig határozottan gyöngö.

Ez fájdalom így van — mert nem is lehet máskép, a tanítás-nevelés mai rendszere illetőleg rendszertelensége mellett.

Utóvégre is a jellemképzés egyedüli módja, egy önmagával és az élet erkölcsi feladataival tisztában levő és elvek szerint eljáró kiforrott egyénnek cél tudatos, folytonos és következetes hatáaa a fejletlen egyénre.

Középiskolai nevelésünkben hiányzik az egység, valamint az eljárás cél tudatosága és egyöntetűsége. Fiaiink jól-rosszul nevelődnek, de nem neveltetnek.

Tekintsük csak nevelésük fokozatait. Első sorban nagyobbára már a házi nevelés tökéletlenségeivel lépnek az iskolába. Ez a ferde társadalmi irányzat első hatása. Az intézetben a tanítás mai szakrendszere mellett úgyszólván minden tárgyban kézzől-kézre járnak. A hány tárgy, annyi tanár: 8—10. Pl. a soproni állami főreál-

iskola V. osztályában 15 tanuló mellett ez évben 12 tanár működik. A tanároknak kötelességszerűleg legfőbb, sőt egyedüli gondjuk a tananyag lelkiismeretes betanítása, annival is inkább, mivel a felsőbb tanhatóság szigorú ellenőrzése erre, de csakis erre terjed ki, hacsak jellemképzésnek nem vesszük a folyosóinspektió és tcmplomjárás még szigorúbb ellenőrzését.

Nevelésről a mi eszméink értelmében tehát szó nem lehet. Egyedüli eredmény magának a tudományszaknak elme-izlés és érzelem-képző ereje, a mi mindenestire lényeges ugyan, de szétforgácsolt és hogy úgy mondjam, csak az öntudat küszöbe alatt marad és meg nem tisztul.

Nem tisztul meg, mert nélkülözi a rendező, irányító kezét, mely harmonikus egységgé forraszsa.

Volna egy hivatásos nevelőnk a vallástanárban.

Fájdalom ez hányban sem látok, sem megnyugvást a jelenben, sem kezességet a jövőre.

Vallástanáraink felekezeti különbség nélkül egyedüli feladatuknak tekintik a felekezeti jelleg megóvását, sőt minél erősebb kidomborítását. Történeti dogmák, szertartástan, egyháztörténelem képezik tanításuk legfőbb anyagát, a minden válással közös ethika pedig háttérbe szorul és lényegesen szenved. Ilyen erkölcsi tájékozatlansággal, ilyen jellembeli fél készütséggel vagyunk kénytelenek fiainkat kibocsájtani az életbe, a hol a társadalom eleven, bár szennyes sodra nyomban elkapja, gyöngé ellenálló képességüket mihamarabb megtöri, erkölcsi függetlenségükből kifosztja és rabjaivá teszi az egyedül mérvadó külső sikernek, szóval: saját képére alakítja át.

Fiataljaink többé-kevésbé okosak, alkalmazkodók, a hasznot hajtó oldal felé alázatosan meghunyászkodók. Az élet nehézségeivel az elvek rovására kényelmesen megalkusznak, mert ideáljuk: a pozíció.

Ez a pozíció magába foglalja a hivatalos és társadalmi tekintélyt, a jónevű családi összeköttetéseket. a jómódot, szóval az anyagi boldogulás egész egoistikus kincses házáat.

Sz.: T/.-eim ' Nem vagyok aszkéta, nem hirdetem a lemondást, nem helyezem az ember boldogulásának színhelyét a túlvilágra, de társadalmi ideálotat abban látnám, ha a boldogulás csak a szellemit és erkölcsi rátermettségnek, a komoly becsületes munkának, az önérzetes küzdelemnek járna ki. Ne kapaszkodjanak ifjaink, hanem járjanak a maguk lábán, ne támaszkodjanak, hanem küzdjenek, ne kérege ssenek, hanem igazaik érzetében követeljenek.

Ne keseredjenek el, ha a zajosabb külső siker ki talál maradni, hanem leljék megnyugvásukat és további erkölcsi bátorításukat, törekvéseik tisztaságában és saja't lelkiismeretükben.

Erkölcsi felfogásukban komoly, igazságérzetükben rendíthetetlen, hivatásukban munkás, igényeikben egyszerű, hazafiságukban rajongó ifjakat szeretnék nevelni látni. Ilyenektől várom én a magyar társadalom újjászülését. Erősen bízom, Sz.: Tr.-eim, hogy ez lehetséges. S itt kezdődnék a mi munkánk.

Feladatunk és ehhez képest indítványom is kettős.

1. Magyarország tanárvilágát kell megnyernünk és egy fényes nevelőszövetségbe egyesítenünk.

2. Tanártestvéreink kezébe az ifjúság részére egy gyakorlati, erkölcs tan! kátét kell szerkesz tenünk, melynek elveit tanártestvéreink tervszerű fokozatossággal, egyöntetű eljárással oly módon csepegtessék a fogékony ifjúság leikébe, hogy a középiskolát elhagyó ifjú tiszta erkölcsi képzetekkel lépjen ki az életbe mint kész jellem, mint idealista — mint tökéletes szab.:, köm/.-es.

Ehhez a két szerény indítványomhoz kérem én 8z. . T.-ek határozat alakjában elvi hozzájárulástokat. Ha ezt megnyerni szerencsés leszek, úgy indítványom sorsát, egyenesen Érdemes Helyettes N!.-er T.'-ünk kezébe teszem le.

Ötletem gyakorlati megvalósítása u. i. nagy mellékben tőle függ. Mint helyettes n!.-ter főfelügyelője az összes vidéki szpáholyoknak és ebbeli minőségében a tanári propagandát a legnyomatékosabban képes előmozdítani, mint tanférfiú pedig, a ki a tanügy legkülönbözőbb ágaiban megforgott és bőséges tapasztalatokkal bír, egyenesen ő van hivatva arra, hogy testvéreink közül oly bizottságot szervezzen és ennek élére álljon, mely a szóban forgó ethikai kátét megszerkeszszc és minket eszményi ózdiájainkhoz szerény nézetem szerint egy- határozott lépéssel közelebb juttasson. Sz.·. T.·.-eim ajánlom indítványomat elfogadásra.